

UDK 581.9 : 582.757 (497.1)

BUDISLAV TATIĆ

JOŠ JEDNO NOVO NALAZIŠTE MLEČIKE (*EUPHORBIA SERPENTINI* NOV.) U SR SRBIJI

Institut za botaniku i botanička bašta,
Prirodno–matematički fakultet, Beograd

Tatić, B. (1984): *A new locality of the serpentine species Euphorbia serpentini* Nov. in SR Serbia. – Glasnik Instituta za botaniku i botaničke bašte Univerziteta u Beogradu, Tom XVIII, 55–58.

N o v a k (1924) at first reported on the occurrence of *Euphorbia serpentini* on the Zlatibor mountain, but later also on the Murtenica mountain in western Serbia. The finding of this species on the Studena planina mountain too, points to its wider areal, also confirming N o v a k's opinion, that it represents a serpentic species.

Key words: *Euphorbia serpentini* N o v., serpentinophyte, serpentic ground, areal, habitat, bounded species on the serpentic ground, morphological characteristics.

Ključne reči: *Euphorbia serpentini* N o v., serpentinofit, serpentska podloga, areal, stanište, vezane vrste za serpentsku podlogu, morfološke karakteristike.

Botanizirajući radi prikupljanja materijala za izradu svoje doktorske disertacije po serpentskim terenima Studene Planine kod Kraljeva u SR Srbiji, prikupio sam i nekoliko primeraka vrste roda *Euphorbia*. Ovi primerci nisu bili uključeni u fitocenološke tabele kasnije obrađenog materijala u okviru doktorske disertacije objavljene pod nazivom „Flora i vegetacija Studene Planine kod Kraljeva”.

Upoređujući nađene primerke sa herbarskim materijalom poreklom iz naše zemlje zapazio sam njegovo odstupanje, kako po čitavom habitusu, tako i detaljima cveta, priperaka, dlakavosti i drugim karakteristikama u odnosu na opisane vrste. Stoga sam bio primoran da potražim i eventualna nova saopštenja o vrstama roda *Euphorbia*. Po H a y e k - u (1927–1933), sam u dodatku zapazio da je uneta vrsta *Euphorbia*

serpentini Nov. i na osnovu opisa zaključio da se isti u potpunosti odnosi na sakupljene primerke sa Studene planine. Hayek je na osnovu opisa Novak-a (1924) uneo opis, a u originalnom radu nalaze se i dve fotografije, jedna sa trostrukim umanjnjem i druga sa trostrukim uvećanjem detalja i habitusa biljke, što mi je veoma pomoglo kod identifikacije materijala.

Novak (1924) za novoopisanu vrstu mlečike u Srbiji piše sledeće: „Habitat in lapidosis siccis serpentineis (cum *Euphorbia glabriflora* Vis.) ad cacumina montis Zlatibor (in altitudine 900–1100 m s.m.) in Serbia occidentali, copiose exempli gratia ad declivia supra Kraljeva Voda, in rupestribus apricis ad fontanem rivuli Crni Rzav, in lapidosis sub cacumine montis Tornik, etc.”

U nastavku autor vrši analizu i upoređuje ovu vrstu sa srodnim vrstama pri čemu naglašava njenu srodnost sa vrstama *E. montenegrina* Maly, *E. fragifera* Jan., *E. Gasparini* Boiss., *E. polychroma* Kerner, *E. Gregersenii* Fenzl i dr.

Iz navedenog rada zapaža se da je ova vrsta mlečike opisana kao nova u flori Srbije sa klasičnim lokalitetom na Zlatiboru, gde je konstantovano da su to kamenite padine sa izvan zemljišta štrčecim matičnim peridotitnim stenama, što će reći sa veoma slabo razvijenim zemljištem. Korenov sistem ove vrste je u direktnom kontaktu sa geološkom podlogom, te se s pravom može smatrati serpentinskom vrstom, za razliku od drugih vrsta roda *Euphorbia*, koje se češće razvijaju na dubljim tlima.

Novak u svome radu Ad floraе Serbiae cognitionem additamentum alterum (Preslia V), posle iscrpne analize i upoređivanja ove vrste mlečike sa ranije pomenutim srodnim vrstama kaže: „*Euphorbia serpentini* etiam species *E. fragiferae* valde affinis, sed ad substratum serpentanicum accomodata; crescit in pinetis siccis, graminosis vel herbosis, rarius ad declivia lapidosa, 900–1400 m s.m., in montis Zlatibor et Murtenica Planina in Serbia occidentali, ad confirmes Serbiae et Bosniae et territorii Sandžak Novi Pazar quondam appellati”. Autor i u ovome radu prilaze fotografiju vrste *Euphorbia serpentini* sa nekoliko karakterističnih detalja.

Novak u istom radu na strani 73. dopunjava podatak o zastupljenosti vrste u Srbiji sledećim pasusom: „Occurrit tantum in Serbia occidentali, in serpentanicis montium Zlatibor et Murtenica Planina, copiose in pinetis siccis graminosis vel herbosis et omnibus locis, ubi vegetatio clausa et continua est (rarissime etiam ad declivia lapidosa) 900–1400 m s.m., e. g. in pineto sparso ad declivia graminosa ad solis occasum spectantia sub cacumine montis Šumnato Brdo, 1050 m s.m.; in pineto sparso ad declivia graminosa sub cacumine montis Mešćema Gora apud vicum Ribnica, 1025 m s.m.; in pinetis per declivia ad septentriones spectantia montis Tornik 1250–1400 m s.m., copiose; in graminosis et lapidosis serpentanicis ad declivia apud fontem Crni Rzav, 1250–m s.m.; in lapidosis ad declivia umbrosa supra rivi Crni Rzav ripam dextram apud pontem Gmizova Čuprija non procul a balneis Kraljeva Voda, 1050 m s.m. etc. *Euphorbia serpentini* praecipuae in pinetis graminosis et herbosis extat et vegetationem silvaticum significat; in graminosis, lapidosis, steposis, herbosis et in rupestribus...”

Teren na kome je vrsta *Euphorbia serpentini* Nov. nađena na Studenoj Planini je veoma devastiran, sa veoma plitkim zemljištem iz kojeg vire gromade matične stene. Na osnovu ostataka u obliku panjeva zaključuje se da je ta površina ranije bila pod šumom, verovatno hrasta ili hrasta i bora. Iz drugog opisa Novak-a vidi se da je vrsta nalažena na različitim staništima, počev od borovih pa sve do onih sa stepskim elementima, što potvrđuje ovaj nalaz. U svakom slučaju može se tvrditi da je i lokalitet na Studenoj Planini takav da vrsti pruža mogućnost kontakta korenovom sistemu sa matičnom podlogom, što je uvršćuje u prave serpentinoSITE. Istina, ako je površina ranije bila pod šumskom zajednicom, onda je zemljište u vreme njenog postojanja moralo biti nešto jače

razvijeno nego što je sada, ali je ono i na danas postojećim površinama pod šumskim zajednicama kao što su crni bor ili hrast ovi, veoma plitko.

Biljni pokrivač površine sa *Euphorbia serpentini* Nov. je sa veoma niskom pokrovnom vrednošću, a na njoj je obilje štrčućih stena matične podloge. Uz navedenu vrstu mlečike sreću se i ove vrste: *Euphorbia glabriflora*, *Melica ciliata*, *Stachys scardica*, *Sanguisorba muricata*, *Thymus balcanus*, *Alyssum markgrafii*, *Koeleria eriostachya*, *Pteridium aquilinum* i dr.

Već je napred naglašeno da Hayek (1927–1933) ovu vrstu navodi tek u dodatku trećeg toma. Međutim, u ovom izvoru stoji naznaka njene zastupljenosti samo u okviru Srbije (Sb).

Vrsta *Euphorbia serpentini* Nov. naknadno je uneta i u IX tomu Flore SR Srbije. U ovom se delu navodi da je nalazena na planinama Zlatiboru i Murtenici. Budući da je Novak takođe naveo lokalitete zapadnog dela Srbije, njeno nalaznje i na Studenoj Planini ukazuje da je zastupljena i u centralnom delu SR Srbije, a istovremeno potvrđuje da se ova vrsta verovatno nalazi i na drugim lokalitetima sa serpentinskom podlogom, kakvih je u našoj zemlji veliki broj.

Ovom prilikom moram sa čuđenjem izneti činjenicu da vrsta *Euphorbia serpentini* Nov. nije našla mesta ni u kakvom statusu u Flora Europaea. Teško se može shvatiti i opravdati način rada, kojim se ona ne uzima u pomenutoj flori, a Hayek joj daje status dobre vrste. I ovaj nam primer potvrđuje da se opravdano stavljaju primedbe na način rada pomenute flore, odnosno koncepciju usvojenu prilikom njene izrade, koja je kada se tiče flore Balkanskog poluostrva napravila mnoge, često i veoma radikalne promene. Mnoge vrste, do sada smatrane endemičnim za naše oblasti na osnovu Flore Europaea izgubile su status, a čini nam se da su sa statusom dobrih vrsta. Mišljenja sam da se u ovome poslu nije uvažavao kriterijum takvih sistematičara, kakvi su čak bili Pančić, Novak, Adamović i dr., što je veliki propust.

U konkretnom slučaju smatram da je Novak nauci prikazao dobru biljnu vrstu, sa dovoljno morfoloških osobina koje joj omogućavaju razlikovanje od drugih vrsta roda *Euphorbia*, a u cilju potvrde njegovog shvatanja preduzeće se citološka i druga istraživanja, sve sa ciljem da bi se pravilnije donosio zaključak o njenom statusu.

LITERATURA

- Hayek, A. (1927–1933): Prodrumus Florae Peninsulae Balcanicae. – Rep. Spec. nov., Berlin.
- Janković, M. i Nikolić, V. (1972): *Euphorbiaceae*. – Flora SR Srbije, Tom III, Srpska Akademija Nauka, Beograd.
- Nikolić, V. (1977): *Euphorbiaceae*. – Flora SR Srbije, Dodatak, Tom IX, Beograd.
- Novak, Fr. (1924): Generis *Euphorbiae* species nova Balcanica. – Acta Bot. Bohemica, Vol. III, Praga.
- Novak, Fr. (1927): Ad florae Serbiae cognitionem additamentum alterum. – Preslia V, Praga.
- Smith, A. R. and Tutin, T. G. (1968): *Euphorbia* L. – Flora Europaea, Vol. 2, 213–216. – Univ. Press. Cambridge.
- Tatić, B. (1969): Flora i vegetacija Studene Planine kod Kraljeva. – Bull. l'Inst. et du Jard. Bot. de l'Univ. de Beograd, Tome IV, No. 1–4, 27–72.

Summary

BUDISLAV TATIĆ

A NEW LOCALITY OF THE SERPENTINE SPECIES *EUPHORBIA SERPENTINI* NOV.
IN SR SERBIAInstitute of Botany and Botanical garden,
Faculty of Science, Beograd

A new locality of the serpentine species *Euphorbia serpentini* Nov. has been found on the Studena Planina mountain near Kraljevo. For the first time the species was described by Novak (1924) and approved by Hayek (1927–1933). Based on Hayek's *Flora Peninsulae Balcanicae*, this species was included in the *Flora of SR Serbia*, Tome IX. However, *Euphorbia serpentini* Nov. was not quoted in *Flora Europaea*, either as a synonyme or as a species, subspecies, variety or form. I take this fact as a support to the opinion of many botanists in Balkan countries, that the flora of Balkan was not represented in an adequate manner in *Flora Europaea*.

Novak at first reported on the occurrence of *Euphorbia serpentini* in Zlatibor, but later on he noted its presence also on the Murtenica mountain, quoted some localities in western Serbia. The finding of this species on the Studena Planina mountain too, points to its wider areal, also confirming Novak's opinion, that it represents a serpentine species.

I believe that Novak has determined a good, new species, on the basis of its habitus and morphological characteristics (hairiness, bracts, shape and color, seed size and appearance, etc.).

It is my intention, therefore, to check further this author's statement, by some cytological and other investigations.